

Håll Sverige Rent
presenterar den stora

SKRÄP RAPPORTEN 2024

Senaste nytt om nedskräpningen i Sverige

Rapporten är framtagen av Håll Sverige Rent 2024.
Citera gärna, men ange källan.
Bilder, diagram och tabeller: Håll Sverige Rent
Illustrationer: Johnny Dyrander om inget annat anges

© Håll Sverige Rent
Håll Sverige Rent, Rosterigränd 4
117 61 Stockholm
08-505 263 00
info@hsr.se
www.hållsverigerent.se

1. NULÄGE OCH TRENDER	4
Krönika: Har vi glömt bort konsumenten?.....	4
Svenskarnas tankar och kunskap om skräp.....	6
Trender kring nikotinskräp.....	6
Fimpar.....	6
Snus.....	8
E-cigarett/vapes.....	9
2. KOSTNADER	10
3. DET REGLERADE SKRÄPET	12
Det förbjudna skräpet.....	12
Sugrör.....	12
Konfetti.....	14
Bomullspinnar.....	14
Annat skräp som påverkas av lagändringar.....	14
Korkar.....	14
Muggar och matlådor.....	15
Plastpåsar.....	16
Plastprodukter där vi vill se reglering.....	18
Pant.....	19
4. STATISTIK OM SKRÄP	20
Skräp i staden.....	20
Nationell skräpmätning.....	20
Kommunmätningar.....	25
Badplatser.....	26
Dagvatten.....	28
Skräp i havet.....	30
Stränder.....	30
Havs- och sjöbotten.....	33
Skräp i naturen.....	34
Fjällen.....	35
Fågelholkar.....	36
Vintertid.....	37
5. ANSVAR FÖR NEDSKRÄPNINGEN	38
6. INTERNATIONELL UTBLICK	42
7. KÄLLOR	46

1. NULÄGE OCH TRENDER

Krönika: Har vi glömt bort konsumenten?

Det bubblar hos allmänheten och många märker av en del förändringar i vardagen. Ena dagen kostar en plastpåse 3 kronor och nästa dag 7. Plastsugrören försvinner och i stället kommer nya i papper som är äckliga att ha i munnen och smular sönder i drycken. Korkar sitter fast på sina flaskor och i sociala medier höjs upprörda röster över att det spills vid frukostbordet när juice och yoghurt ska hällas upp. Reaktionerna är minst sagt blandade, både hat och hejrop.

Bakom allt detta står EU med en aktionsplan för att minska användningen av engångsplastprodukter (så som plastpåsar, sugrör, korkar, muggar och matlådor) och därmed minska plastnedskräpningen i haven. Från EU finns redan direktiv på plats, och nya är på ingång. Svenska myndigheter jobbar på med lagstiftning, producenter och återförsäljare implementerar de förändringar som lagen kräver. Det finns ambitiösa mål om att minska nedskräpning av engångsplastförpackningar med 50 % redan till 2030.

Lagstiftaren tänker att nu finns styrmedel på plats och saken är så att säga klar. Man hastar vidare till nya problemställningar. Men har vi inte glömt något? Eller snarare någon?

Sist i ledet av alla involverade står en förvirrad konsument som ofta vill göra rätt men inte vet hur. Det verkar som att vi har glömt bort konsumenten på vägen - och den som förväntas göra den faktiska omställning som krävs för att nå målet, vet minst av alla.

Var är den riktigt viktiga reklamen?

Att lansera en ny produkt, låt oss säga en ny smak på chips, sker inte utan kommunikation. Det är hård konkurrens om uppmärksamhet och alternativen på chipshyllan är redan många. För att få ett tillräckligt stort antal kunder att köpa den nya produkten krävs reklamkampanjer, erbjudanden och exponering. Allt som oftast märks den nya chipspåsen med budskap som "nyhet", "nu ännu krispigare", "30 % mindre fett och 50 % mer smak". Viljan att framhäva fördelarna och driva kunden till att köpa den nya chipssmaken är stor.

Varför går det inte till på samma sätt när man försöker lansera hållbara alternativ och "sälja" in ett nytt beteende? Helt plötsligt saknas kommunikationsplan med budget, målsättning och uppföljning.

Vi kan ta exemplet med flegångsförpackningar. Från årsskiftet ska restauranger och caféer erbjuda kunder att få sin dryck eller mat i en återanvändbar mugg eller matlåda. Detta för att minska användningen av engångsförpackningar i plast. Målet är att 762 miljoner matlådor och muggar ska bort från marknaden redan till 2026.

Hur har det gått? En av Sveriges största hamburgerkedjor vittnar om att de sedan 1 januari sålt mat eller dryck i "färre än en flegångsförpackning" om dagen på sammanlagt 150 restauranger. Det finns helt enkelt ingen efterfrågan hos kunderna. Skyltningen på flera ställen är otydlig, personal ovetandes och konsumenter känner inte till lagen.

Vi kan nog konstatera att förutsättningarna att nå målen inte ser så bra ut. Var är den där riktigt viktiga reklamen? Den som ska sälja in flegångsalternativet, berätta om alla fördelar, komma med erbjudanden och exponera produkten på ett sätt som gör att kunden inte kan tacka nej.

Men myndigheter sysslar inte med reklam. Och det finns heller inte tillräckliga styrmedel som säger att producenter eller återförsäljare ska göra det i flegångsfrågan. Utan en tydlig kommunikationsplan, med kraftiga informationsinsatser, mätbara mål och kontinuerliga uppföljningar, kommer konsumenten fortsatt stå glömd sist i ledet.

Johanna Ragnartz, vd Håll Sverige Rent

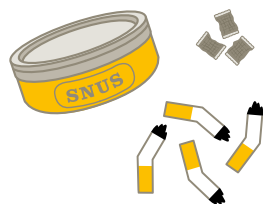
Svenskarnas tankar och kunskap om skräp

Allmänheten uppfattar fortfarande nedskräpning som ett stort problem i Sverige. Drygt sju av tio upplever nedskräpningen som ett stort problem och fyra av tio tycker dessutom att det är ett växande sådant. Det visar Håll Sverige Rents Nedskräpningsbarometer från 2023.

Fler än någonsin tycker att nedskräpningen skapar otrivsel och ser fullt ut, men att minska nedskräpningen i hav, vattendrag och på stränder är det som flest svenskar tycker är viktigast.

Svenskarna har generellt sett ganska dålig kunskap om plast och vanliga skräp. Bland annat var det endast 6 % av svenskarna som svarade att de med säkerhet visste att en plastpåse gjord av biobaserad plast (så som majsstärkelse) inte bryts ner och försvinner inom överskådlig tid om den hamnar i havet.

Källa: Undersökning om svenskarnas attityder och beteenden kring skräp 2023, Håll Sverige Rent och Novus

Trender kring nikotinskräp Fimpar

Fimpar är det överlägset vanligaste skräpet i stadsmiljö, och även i de flesta andra miljöer där Håll Sverige Rent gör skräpmätningar. Enligt en nationell skräpmätning som Håll Sverige Rent genomförde på uppdrag av Naturvårdsverket 2020 slängdes nästan 22 miljoner fimpar på marken under en enda sommarvecka.

Källa: Nationell mätning 2020, Håll Sverige Rent och Statisticon på uppdrag av Naturvårdsverket

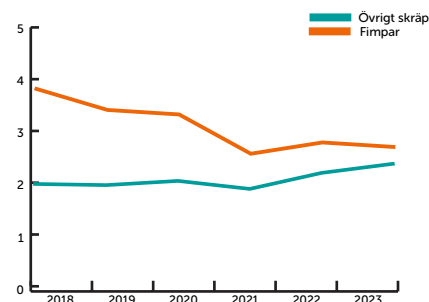
Cigarettfimpar som hamnat på marken riskerar även att hamna i dagvattenbrunnar, vattendrag och färdas vidare ut i havet. Cigaretfilter är dessutom gjort av en slags plast (cellulosaacetat) vilket innebär att de tar lång tid att brytas ner. När en cigarettfimp hamnar i naturen sönderdelas både fimp och filter till mikroplast som finns kvar i naturen och i havet under lång tid. Fimpar läcker också ut tusentals gifter som är farliga för vattenlevande larver.

Källa: Göteborgs universitet

Därför är det bra att Sverige som ett led i att implementera EU:s engångsplastdirektiv har satt mål om att nedskräpningen av fimpar ska ha minskat med 50 % 2030 jämfört med 2023.

Trenden pekar på att fimparna minskar

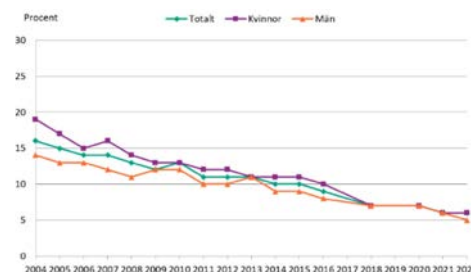
Redan nu ser vi en minskande trend i våra skräpmätningar när det kommer till fimpar. 2023 var det 28 större tätorter som mätte skräpet med Håll Sverige Rent. Diagrammet nedan visar hur utvecklingen för antal fimpar respektive för övrigt skräp per 10 kvadratmeter har sett ut 2018–2023 i tätorterna. Det är viktigt att ha med sig att det kan vara olika kommuner som mäter skräpet olika år, men trenden att fimparna minskar samtidigt som övrigt skräp inte gör det är ganska tydlig.

Källa: Mätningar i större tätorter, Håll Sverige Rent och Statisticon

Varför minskar fimparna som skräp då? Det är förstas svårt att veta säkert, men vi tror att olika saker kan ha spelat in.

Andelen som röker dagligen har minskat i Sverige sedan 2004. År 2022 uppgav 6 % att de röker dagligen jämfört med 2004 då siffran var 16,5 %. Diagrammet visar andel av befolkningen i procent som uppgav daglig tobaksrökning under 2004–2022.

Källa: Folkhälsomyndigheten, vuxnas bruk av tobaks- och nikotinprodukter

Möjligen går en del av rökarna över till vape och snus. Det kan också vara så att sociala normer kring både rökning och kring att fimp på gatan har börjat förändras. Håll Sverige Rent har länge jobbat för att det ofta automatiska beteendet att fimp på marken ska förändras och att det inte ska ses som accepterat att slänga sin fimp på marken.

Flera kommuner har genomfört olika kampanjer kring att slänga fimparna i askkoppen eller papperskorgen och nedskräpningen av fimpar har uppmärksammats på senare tid då det har kommit en hel del ny lagstiftning kring rökning och fimpar. Förbudet att röka på offentlig plats kom i juli 2019. Då blev det förbjudet att röka på till exempel uteserveringar, vid entréer, på perronger och busshållplatser. Att det i vissa situationer har blivit krångligare och mindre socialt accepterat att röka kan eventuellt ha bidragit till att färre röker nu, eller att man i alla fall fimpar rätt.

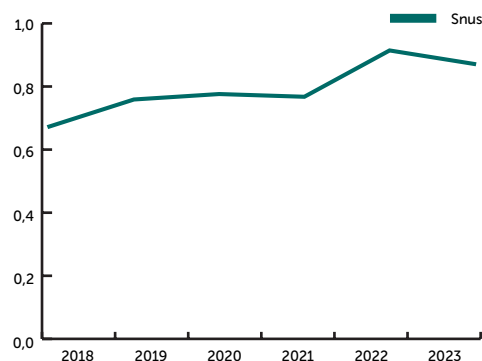
Sedan den 1 januari 2022 omfattas även mindre skräpföremål som fimpar eller tuggummin av böter för nedskräpningsförseelse. Numera kan man alltså få böter på 800 kronor om man slänger en fimp på gatan. Under 2023 var det fler som fick skräpböter än någonsin tidigare, läs mer om detta under avsnitt 5, ansvar för nedskräpningen. Det verkar också som att medvetenheten om att det är förbjudet att slänga sin fimp på allmän plats har ökat. Enligt en återkommande Novusundersökning som Håll Sverige Rent har låtit genomföra var det 58 % som trodde eller visste att det är förbjudet att slänga sin fimp på allmän plats 2020, mot 82 % 2023.

Källa: Undersökning om svenskarnas attityder och beteenden kring skräp 2023, Håll Sverige Rent och Novus

Snus

I stadsmiljö är snuset det vanligaste enskilda skräpet efter fimpen. I den nationella skräpmätningen 2023 utgjorde snuset 17,4 % av skräpet i stadskärnor och parker. I Håll Sverige Rents kommunmätningar i stadskärnor i större tätorter får vi exakt samma siffra. Här kan vi se en svagt ökande trend de senaste åren.

I tabellen visas nedskräpning av snus i större tätorter 2018–2023. Observera att det kan vara delvis olika kommuner som mäter från år till år.

Källa: Håll Sverige Rents mätningar i större tätorter 2023, Håll Sverige Rent & Statisticon

Vitt snus

Det tobaksfria vita snuset, också kallat nikotinsnus, har blivit alltmer populärt, särskilt bland ungdomar. 2021 utgjorde det vita snuset 16 % av försäljningen av snus i Sverige, 2022 hade andelen stigit till 25 %.

Källa: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, rapport 224

Användning av nikotinsnus, dagligen eller ibland, är vanligast bland unga kvinnor. För både kvinnor och män är användningen av nikotinsnus högst i den yngsta åldersgruppen och lägst i den äldsta. I åldersgruppen 16–29 år uppgav 18 % av kvinnorna och 12 % av männen att de använde nikotinsnus dagligen eller ibland.

Källa: Folkhälsomyndigheten, vuxnas bruk av tobaks- och nikotinprodukter

Från och med 2024 kommer Håll Sverige Rent att särskilja vitt snus från brunt snus i skräpmätningarna för att få en bild av hur stor andel av snuset på marken som utgörs av vitt snus.

E-cigaretter/Vapes

E-cigaretter, eller vapes som de även kallas, har blivit vanligare under de senaste åren. Särskilt bland unga. Andelen elever i 9:an samt i 2:an i gymnasiet som använt vape den senaste månaden ökade från cirka 5 % år 2021 till 20 respektive 24 % år 2022.

Källa: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, rapport 220

Vape kan köpas både för engångs- och flergångsbruk. Vape för engångsbruk blir mer och mer populära och det är framför allt dessa som riskerar att bli skräp. De är billigare än de återfyllningsbara och kräver varken underhåll eller rengöring.

Blir vape till skräp?

I den nationella mätningen som genomfördes 2023 kom det rapporter från mätpersonalen att de hittat vapes, men då fanns ingen egen kategori för detta i skräpprotokollet. För att ta reda på i vilken utsträckning vapes slängs på marken kommer Håll Sverige Rent även att införa vape som en kategori i årets skräpmätningar.

Eftersom vapes är en batteridrivna produkt ska den återvinnas som farligt avfall på en Kretsloppscentral. Men möjligheten (och kanske även viljan) för ungdomar att ta sig till en Kretsloppscentral eller liknande för att göra sig av med produkten känns avlägsen. Ju svårare att göra sig av med avfall på rätt sätt, desto större risk för felhantering och nedskräpning.

Det finns undersökningar från Skottland som visar att cirka 10 % av alla engångsvapes slängs liksom fimpar på marken.

Källa: Zero waste Scotland

2. KOSTNADER

Kommuner

Förordningen om nedskräpningsavgifter är en del av EU:s engångsplastdirektiv. Den innebär att kommuner kommer att få ersättning för en del av sina städkostnader från och med 2024. Det är producenter av vissa engångsplastprodukter som kommer att stå för den kostnaden. Producenterna av vanliga engångsplastföremål som fimpar får betala mer, och det skräp som är mindre vanligt kommer generera en mindre kostnad för producenten.

För att räkna ut hur mycket kommunerna ska få betalt för uppstädningen av vissa engångsprodukter behövs först och främst uppgifter om hur mycket pengar kommunerna lägger på att städa. Därför ska kommunerna från och med 2023 rapportera in sina kostnader för städning till Naturvårdsverket varje år. 31 mars 2023 gjordes detta första gången, då var det knappt 80 % av kommunerna som rapporterade in sina kostnader. För de 227 kommuner som rapporterade blev den totala kostnaden 430 miljoner kronor.

Variationen är stor i svaren och indikerar att beräkningarna inte är heltäckande eller enhetliga. En undersökning som genomfördes av "Municipal Waste Europe" 2020 visade också på ett stort spann, men också en högre kostnad. Håll Sverige Rent befarar att en mer korrekt beräkning av kostnaderna för att städa skulle visa betydligt högre siffror än vad som rapporterades förra året. Förhoppningsvis blir systemet mer stabilt över tid och därmed mer korrekt.

Det är också värt att kommentera att kommunerna även får rapportera in kostnader för spridning av information för att minska negativ påverkan på miljön från nedskräpning av engångsplastprodukter. 131 kommuner (57 % av de svarande) har uppgett att de har investerat noll kronor i informationsinsatser. Håll Sverige Rent vet av erfarenhet att information till medborgare är viktig för att skapa förståelse för de förändringar vi nu ska genomföra i syfte att nå ett mer cirkulärt samhälle.

För att Naturvårdsverket ska kunna räkna ut hur mycket av kommunernas städkostnader som ska ersättas av de aktuella producenterna används den nationella skräpmätning som du kan läsa mer om i avsnitt 4, statistik om skräp. Här mäts allt skräp för att kunna räkna ut den andel av skräpet som utgörs av de berörda produkterna. Samma andel av kommunernas kostnader ska producenterna betala till kommunerna.

Läs mer om nedskräpningsavgifter på Naturvårdsverkets hemsida.

Bostadsbolag

Det finns fler aktörer, utanför de områden som kommunen har renhållningsansvar för, som har stora kostnader för att ta hand om skräp och felaktigt hanterat avfall. Ett exempel är bostadsbolag.

För att adressera problemet har Håll Sverige Rent, med stöd av Ramboll, utvecklat en kostnadsmodell för att beräkna kostnader för nedskräpning och felhantering av avfall i bostadsområden.

Modellen delar upp kostnader i avfallskategorierna skräp, grovavfall och hushållsavfall samt en fördelning mellan kostnader för korrekt respektive felaktigt avfallsflöde. Som exempel så räknas kostnader för att tömma en papperskorg som ett korrekt avfallsflöde och kostnader för att städa upp skräp på marken som ett felaktigt avfallsflöde.

Under 2023 genomförde Håll Sverige Rent en pilotstudie där fyra bostadsbolag bidrog med kostnadsdata; Hyresbostäder i Norrköping, Rikshem, Uppsalahem och Victoriahem.

Pilotomgången visade på stora kostnadsskillnader per lägenhet mellan olika bostadsbolag, särskilt när det gäller avfall som hamnar fel. Kostnader för att hantera skräp som hamnat fel utgjorde 76 % av de totala kostnaderna för att hantera skräp i utemiljön.

3. DET REGLERADE SKRÄPET

Som ett led i att införa EU:s engångsplastdirektiv i Sverige har en rad krav eller förbud kring olika produkter kommit de senaste åren. De produkter som regleras i direktivet är de plastprodukter som förekommer mest i mätningar av nedskräpning på land och i hav. Vissa engångsartiklar av plast har förbjudits medan andra ska minska i förbrukning. Andra åtgärder och förändringar är produktmärkning, informationsåtgärder, nationella minskningsmål, ökade insamlingsmål och utökad producentansvar.

I det här kapitlet tittar vi närmare på en del av de engångsprodukter som har reglerats för att se hur nedskräpningen har påverkats. Här väger vi in resultat från flera olika typer av mätningar för att få så mycket kunskap som möjligt om utvecklingen för just de här skräpföremålen.

Det förbjudna skräpet

I Sverige har ett tiotal plastprodukter förbjudits de senaste åren, bland annat ballongpinnar, plastmuggar, plastbestick, plasttallrikar och sugrör av plast.

Sugrör

Plastsugrör förbjöds i juli 2021. I den nationella skräpmätningen 2023 fanns det ungefär lika många registreringar oavsett om det var plast eller papper i kategorin "Sugrör och omslag till sugrör" i parker och stadskärnor. Det är möjligt att en del av det som registrerats under plast är själva omslagen till sugrören, dessa får nämligen fortfarande vara av plast. Men under vissa omständigheter är det tillåtet att sälja slut sitt lager med plastsugrör trots förbudet, så det kan fortfarande finnas en hel del plastsugrör därute.

Källa: Nationell mätning 2023, Håll Sverige Rent och Statisticon på uppdrag av Naturvårdsverket

Tyvärr fanns inte sugrör som kategori i alla Håll Sverige Rents skräpmätningar när förbudet infördes. Men i en typ av mätning som genomförs i rinnande vatten finns registreringar av sugrör både 2021, då sugrören av plast förbjöds, samt året efter. 2021 fanns inte kategorin papperssugrör, men den tillkom 2022.

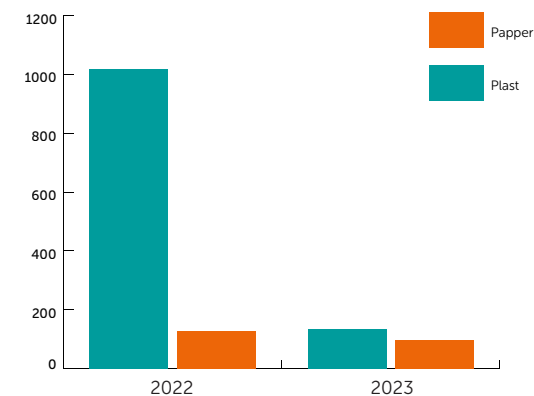
Tabellen nedan visar skräpet i Fyrisån i Uppsala 2021 och 2022. Antalet sugrör och omslag till sugrör är ganska konstant mellan åren, men skillnaden är att ungefär hälften av de sugrör/ omslag till sugrör som rapporterades i skräpmätningen är av papper året efter att förbudet infördes.

Mätning i Fyrisån	2021	2022
Antal sugrör och omslag till sugrör i:		
Plast	74	41
Papper	-	38
Totalt	74	79

Källa: Mätningar i rinnande vatten 2021–2022, Håll Sverige Rent och Uppsala kommun

Håll Sverige Rent mäter också skräp i skidorter tillsammans med SkiStar, och där finns sugrör/omslag till sugrör av papper och plast med i protokollet från och med 2022. SkiStars personal har under 2022–2023 gjort en vårstädning i slutet av maj och registrerat skräpet som plockats på vissa platser intill restaurangområden, liftgator och boendeområden. Detta har gjorts i Sälen, Åre och Vemdalen.

Vi kan se att det är en väldigt stor skillnad mellan 2022 och 2023 då sugrör/omslag till sugrör av plast minskat med 87 %. Som diagrammet nedan visar har papperssugrören inte ökat i motsvarande grad som plastsugrören har minskat, de har snarare blivit färre. Vad det beror på kan vi bara gissa. Kanske hinner papperssugrören lösas upp i snön innan vårstädningen? Används sugrör i mindre utsträckning nu eller har folk blivit bättre på att slänga sugrören i papperskorgen? Det är svårt att veta, men det är i alla fall glädjande att sugrören av plast har minskat så mycket.

Sugrör/omslag till sugrör av papper och plast i Åre, Sälen och Vemdalen. Källa: Mätningar i skidorter 2022–2023, Håll Sverige Rent och SkiStar

Eftersom papperssugrören ofta är vita glöms de lätt kvar då de inte syns mot snön.

Konfetti

Plastkonfetti är ett väldigt svårstädat skräp som lätt flyger i väg och landar i vattendrag, fastnar i buskar eller spolans ner i dagvattenbrunnar. Sedan 30 april 2022 är det förbjudet att använda plastkonfetti utomhus. Konfetti av rispapper har blivit vanligare att använda men det är viktigt att komma ihåg att även konfetti av rispapper är nedskräpning om det används utomhus och inte städas upp. Det har även visat sig att rispappret kan dra till sig råttor.

I den nationella skräpmätningen som gjordes 2023 ombads mätpersonalen att registrera när de hittat konfetti och även skriva om den var av papper eller plast. Resultaten visar att på över hälften av de platser där konfetti hittades så var den av plast, trots förbudet.

Källa: Nationell mätning 2023, Håll Sverige Rent och Statisticon på uppdrag av Naturvårdsverket

Om detta beror på att allmänheten inte vet om att det är förbjudet, eller om det är så att man inte bryr sig, är svårt att säga.

Bomullspinnar

Bomullspinnar (tops) i plast förbjöds januari 2022 och ersattes då av tops i papper. Men Håll Sverige Rent hittar fortfarande tops i plast på flera svenska stränder. Det är tyvärr vanligt att människor slänger tops i toaletten, fast man inte ska det. Risken är då att när orenat avloppsvatten släpps ut (så kallat bräddning), kan tops och annat skräp följa med ut i vattendrag och vidare till sjöar och hav.

Att byta ut plast mot papper löser inte nedskräpningsproblemet

Papper bryts ner lättare än plast i naturen, men det är fortfarande en miljökostnad att tillverka något som bara ska användas några minuter för att sedan slängas. Dessutom har ju nedskräpning inte bara miljömässiga konsekvenser, utan även sociala och ekonomiska. Att byta ut plastprodukter mot ett annat material men fortsätta med samma beteende är inte hållbart. Det bästa är att minimera användningen av engångsprodukter, antingen genom att avstå till exempel sugrör – eller genom att använda flegångsprodukter. Vid de tillfällen engångsprodukter ändå används är det förstås viktigt att se till att de källsorteras så att de kan återvinnas.

Annat skräp som påverkas av lagändringar

Korkar

För vissa engångsplastprodukter har man infört andra åtgärder än förbud eller krav på minskning. Ett exempel är att korkar måste sitta fast på sin flaska från och med juli 2024 då dessa är ett vanligt skräp på stränder och riskerar att bli mikroplast i havet. Det finns gott om lösa korkar och lock som blivit skräp på land också.

I den nationella skräpmätningen som gjordes 2020 visade resultaten från kommunernas centralorters stadskärnor att nästan 130 000 lösa korkar och lock hade slängts under en enda vecka.

Källa: Nationell mätning 2020, Håll Sverige Rent och Statisticon på uppdrag av Naturvårdsverket

Muggar och matlådor

Från 1 januari 2024 ska de som serverar mat och dryck i engångsmuggar och engångsmatlådor som innehåller plast kunna erbjuda snabbmat och dryck i återanvändbara muggar och matlådor enligt förordningen om engångsprodukter.

De ska även informera sina kunder om plastens påverkan på miljön och fördelarna med en minskad förbrukning av engångsmuggar och engångsmatlådor.

Målet med förordningen är att minska engångsprodukters påverkan på miljön. Det handlar både om nedskräpning och att engångsprodukter är ett slöseri med resurser.

Eftersom en engångsprodukt bara används en enda gång och ofta bara några minuter innan den slängs är det ett dåligt val för miljön. Även engångsprodukter av papper innehåller ofta plast, och plastskräp som hamnar i natur och hav är ett växande miljöproblem på grund av den långa nedbrytningstiden.

I Sverige är målet att förbrukningen av engångsmuggar och engångsmatlådor som innehåller plast ska ha minskat med hälften till 2026 jämfört med förbrukningen 2022. Enligt Naturvårdsverket har 843 miljoner engångsmuggar och 681 miljoner engångsmatlådor satts på marknaden år 2022. Totalt handlar det om drygt 1,5 miljarder muggar och matlådor. Om Sverige ska nå målen betyder det att drygt 762 miljoner av dessa ska bort från marknaden till 2026.

I Sverige förbrukades 1 500 000 000 engångsmuggar och matlådor under 2022

Plastpåsar

EU beslutade år 2015 att alla medlemsstater ska reducera förbrukningen av tunna plastbärkassar (plastpåsar). Åtgärden syftade till att både bidra till att minska problemen med nedskräpning och till att minska det ineffektiva utnyttjandet av resurser som dåvarande förbrukning av plastpåsar medförde. Första steget var att informera konsumenter om den onödiga plastanvändningen. I juni 2017 infördes därmed en lag i Sverige som innebar att alla butiker måste informera sina kunder om plastpåsens miljöpåverkan.

Källa: Naturvårdsverket, minskad förbrukning av plastbärkassar

2019 infördes EU-direktivet mot engångsplastprodukter, där påsarna ingår som en produktkategori.

Ett mål sattes med en högsta genomsnittlig förbrukning på 40 plastpåsar per person och år senast 2025. De informationsinsatser som redan startat gav inte tillräcklig effekt och man beslutade därför införa en höjd skatt på plastpåsar 1 maj 2020. Priset på en påse ökade från cirka tre kronor till sju kronor.

Så många plastbärkassar används i Sverige

Enligt Naturvårdsverket användes det under 2022 i snitt 17 plastpåsar per person, totalt 176 miljoner påsar i Sverige. Det är en stor minskning jämfört med 2017 då vi förbrukade 83 plastpåsar per person och år.

2017: 83 st. 2018: 77 st. 2019: 74 st.
2020: 55 st. 2021: 14 st. 2022: 17 st.

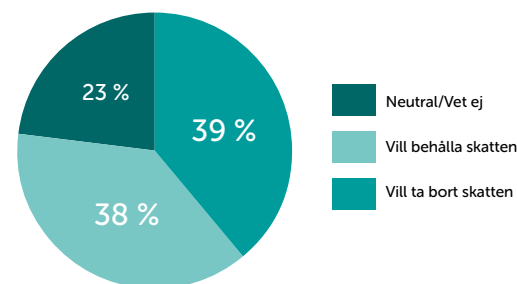
Källa: Naturvårdsverket, förbrukning av plastbärkassar

Så tycker svenskarna om plastpåseskatten

Håll Sverige Rent frågade svenska folket om deras inställning till indragen plastpåseskatt. I undersökningen svarar 35 % av svenskarna att de tycker plastpåsar är ett miljöproblem och fler än hälften av svenskarna, 51 %, tycker det är viktigt att vi minskar användningen av dessa.

Det är jämt mellan positiv och negativ inställning till indragen plastpåseskatt. 39 % av svenskarna svarar att de är positiva till att skatten tas bort medan 38 % är negativa.

Resterande svarar vet ej eller är neutrala i frågan. Män, höginkomsttagare samt anställda i privat sektor är överrepresenterade bland de som är ganska eller mycket positiva till att skatten tas bort medan kvinnor, studerande eller anställda i offentlig sektor är överrepresenterade bland de som är ganska eller mycket negativa till att skatten tas bort. Det finns också tydliga partipolitiska skillnader där Tidöpartiernas sympatisörer i större utsträckning är positiva till att skatten försvinner.

Källa: Undersökning om plastpåsar och plastpåseskatten 2024, Håll Sverige Rent och Novus

Oavsett plastpåseskattens framtid tycker Håll Sverige Rent att det viktigaste är att den beteendeförändring som skett kring plastpåsar förblir varaktigt så att inte konsumtionen ökar igen.

Har plastpåsar minskat som skräp sedan skatten infördes?

Vi kan inte se några signifikanta skillnader i våra kommunmätningar på hur många plastpåsar som blir skräp i stan, men så är det inte heller i stadsmiljö det största problemet med plastpåsar finns.

Plastpåsar är ett flyktigt skräp som på grund av sin låga vikt och sitt vindfång sällan ligger kvar på en plan yta särskilt länge. De blåser i väg och fastnar i buskar och träd, hamnar i diken längs vägar, i skogsområden och i vattendrag, sjöar och hav.

Därför är det svårt att få en rättvisande bild av plastpåsar som skräp i stadsmiljö. Men trots en sannolik underskattning visade resultaten från den nationella skräpmätningen 2020 att nästan 50 000 plastpåsar, varav 25 200 plastpåsar från matvaru- och klädesbutiker och 21 300 mindre plastpåsar såsom fruktpåsar slängdes på marken under en enda sommarvecka i stadskärnorna.

Källa: Nationell mätning 2020, Håll Sverige Rent och Statisticon på uppdrag av Naturvårdsverket

Med 176 miljoner plastpåsar i omlopp räcker det att 1 % "rymmer" så är tillskottet till vår natur 1,7 miljoner påsar varje år!

Hur ser det ut i andra typer av miljöer?

Längs med vägar

En undersökning som Håll Sverige Rent genomfört tillsammans med Trafikverket längs med statliga vägar utanför Uppsala under 2019 visar att det fanns i snitt 50 plastpåsar per kilometer väg, eller 5 per 100 meter. När undersökningen gjordes om 2 år senare – alltså efter att plastpåseskatten införts – hade antalet plastpåsar minskat till i genomsnitt 1 per 100 meter. Övrigt skräp hade också minskat, men inte lika mycket som plastpåsar.

Källa: Mätning längs vägar 2019 och 2021, Trafikverket, Håll Sverige Rent, Statisticon

I rinnande vatten

Uppsala kommun har mätt skräpet i Fyrisån under 4 år. Mätningarna har pågått mellan 2019 och 2022, vilket betyder att vi kan se skillnaden mellan antal påsar innan skatten infördes och efter. Som tabellen visar så minskade antalet plastpåsar kraftigt mellan 2019 och 2020 och har sedan legat stabilt under 2021 och 2022. Samtidigt har övrigt skräp ökat under samma period vilket talar för att det inte är en allmän minskning av skräp som är skälet till att plastpåsar minskade.

Mätning i Fyrisån

	2019	2020	2021	2022
Antal plastpåsar	230	128	128	126
Antal skräp totalt	4 115	9 015	8 851	14 054
Andel plastpåsar av allt skräp	6 %	1 %	1 %	1 %

Källa: Mätningar i rinnande vatten 2019–2022, Håll Sverige Rent och Uppsala kommun

Plastprodukter där vi vill se reglering

Håll Sverige Rent verkar för att företag ska tänka på nedskräpningsperspektivet redan i designfasen. Idag tar förpackningsdesigners hänsyn till återvinningen, vi vill att man också ska ta hänsyn till förpackningens risk att bli skräp och att det designas bort.

Påsklämman hamnar på topplistan när vi mäter skräp i naturen. Den lilla plastbiten som ibland innehåller en metalltråd är lätt att tappa eller glömma kvar. När SkiStar mätte nedskräpningen vid sina anläggningar plockade man upp över 6500 påsklämmor. De som mätte skräpet beskrev att de fick ta en spade och skotta upp påsklämmorna vid grillplatserna för att det var så många. Påsklämman är ett typiskt exempel på när nedskräpningsperspektivet inte varit med i designfasen. Små lösa delar av en förpackning riskerar lätt att bli skräp. Även färgen är i det här fallet viktig. En vit klämma syns inte mot den vita snön.

Andra exempel på produkter som lätt blir till skräp är fliken som rivs av när man öppnar ett tuggummipaket och, som tidigare tagits upp, sugrör och omslag till sugrören som sitter på drickor i kartongförpackningar.

Pant

1 januari 2023 kom nya krav på retursystemen för plastflaskor och metallburkar. Nu måste bland annat insamlingskärl för pantflaskor och burkar finnas på platser utomhus. Returpack delar ut pantrör till kommuner för att uppfylla kravet.

Pant som skräp

Petflaskor och aluminiumburkar har en hög insamlingsfrekvens jämfört med många andra produkter som inte har pant, men de är trots det inte ett helt ovanligt skräp.

Resultaten från den nationella skräpmätningen som genomfördes i stadskärnor 2020 visar att 91 000 burkar och 21 000 plastflaskor slängdes på marken under en enda sommarvecka.

Källa: Nationell mätning 2020, Håll Sverige Rent och Statisticon på uppdrag av Naturvårdsverket

Ytterligare en undersökning som Håll Sverige Rent genomförde tillsammans med Trafikverket längs med statliga vägar utanför Uppsala under 2019 visade att det fanns 1246 slängda burkar och plastflaskor på lite drygt en mils vägsträcka. Det motsvarar 5 plastflaskor och 7 pantburkar per 100 meter väg.

Källa: Mätningar längs vägar 2019, Trafikverket, Håll Sverige Rent och Statisticon

Så fungerar pantrör

Pantrören monteras bredvid papperskorgar i stadsparker och i andra utomhusmiljöer där det rör sig mycket människor. Den urdruckna burken eller PET-flaskan läggs i pantröret, och någon annan tar med den och pantar den i en pantautomat.

Så, pantrören:

- ska uppmuntra människor att sortera ut pantförpackningar istället för att slänga dem i restavfallet.
- göra det möjligt för pantletare att lätt komma åt panten utan att behöva gräva i restavfallet, något som annars ofta leder till nedskräpning.
- behöver sällan eller aldrig tömmas av städpersonal.

I Sverige är målet att 90 % av alla burkar och PET-flaskor ska återvinnas. Statistik från Returpack visar att det under 2022 såldes över 3 miljarder flaskor och burkar och att drygt 2,6 miljarder av dessa pantades. Det motsvarar en återvinningsgrad på 87,4 %. Det betyder alltså att 380 miljoner (378 184 263) burkar och flaskor hamnade utanför systemet 2022. En del av dessa förvinner i gränshandeln, en del i restavfallet och en del blir till skräp.

Källa: Pantamera, fakta och statistik 2023

4. STATISTIK OM SKRÄP

Skräp i staden

Nationell skräpmätning

2023 fick Håll Sverige Rent i uppdrag av Naturvårdsverket att genomföra en nationell skräpmätning. Den nationella mätningen ska genomföras vartannat år och ligga till grund för uträkningen av hur mycket pengar som vissa producenter ska ersätta kommunerna med för att de städar upp produkterna. Läs mer om det i avsnitt 2 om kostnader. Skräpmätningarna ska även användas för att följa upp målet om att nedskräpningen av vissa engångsplastprodukter ska ha minskat med 50 % från och med år 2030 jämfört med år 2023.

Källa: Naturvårdsverket, förordning 2021:996, 2021:998 och 2021:1002

Så gick den nationella mätningen till

40 kommuner valdes ut slumpmässigt. Sedan genomfördes en skräpmätning i centralorten i de kommunerna under perioden 22 maj till och med 17 september med uppehåll 1 vecka, alltså 16 veckor totalt. Varje kommun mätte under 7 dagar, så oftast pågick mätningar i flera kommuner under en och samma vecka.

Mätningarna genomfördes i centralortens stadskärna och i en park i respektive kommun, alltså på platser som städas regelbundet. Med hjälp av mätningarna har sedan resultat för hela Sverige kunnat räknas ut. Kommunernas ordinarie städning pågick under hela mätningen, så resultaten visar hur mycket skräp som ligger på marken "inklusive" städning.

Skräp nästan överallt i stadskärnorna

Av alla utslumpade koordinatpunkter där skräpet mättes i stadskärnorna, totalt 2376 punkter, var det bara 2,6 % som var skräpfria. Om vi även räknar med tuggummin så är siffran ännu lägre, bara 1,8 %.

Över 90 % av allt skräp är engångsprodukter

Skräpmätningen visar att skräpet till 90 % består av engångsprodukter och det absolut vanligaste skräpet är cigarettfimpar.

Vad menas med en engångsplastprodukt?

En engångsprodukt är en sådan produkt som är gjord för att användas endast en gång, eller en kort tid, innan den blir avfall. En engångsprodukt i plast är enligt engångsplastdirektivet en produkt som helt eller delvis består av plast och det finns inget lägsta gränsvärde för plastinnehållet. Det betyder att alla produkter som innehåller plast, till exempel engångsmuggar som ser ut att vara av papp men som har en tunn plastfilm på insidan räknas som en plastprodukt i direktivet.

Över 90 %
av allt skräp är
engångsprodukter

Plasten sticker ut

Plasten sticker ut i resultaten då det utgör 66 % av skräpet och är den absolut vanligaste materialkategorin. Den vanligaste kategorin inom plast är fimpar följt av mjuka omslag för livsmedel, till exempel förpackningar för godis, glass och snacks och plastbestruket papper som hamburgerpapper och wrappapper.

Tuggummin särredovisas

Precis som i Håll Sverige Rents ordinarie kommunala skräpmätningar särredovisas tuggummin. Tuggummin är ett mycket vanligt skräp. Det skiljer sig från andra typer av skräp eftersom det är svårt och dyrt att plocka upp och ligger kvar under lång tid. Den stora majoriteten tuggummin slängdes sannolikt inte under mätperioden. Skulle tuggummina städas undan i samma takt som övrigt skräp skulle de vara betydligt färre. Det kan också vara svårt att avgöra om det bara är en fläck efter ett borttaget tuggummi eller om det faktiskt är ett tuggummi. Siffrorna för antal tuggummin kan därför lätt överskattas.

All data från Håll Sverige Rents skräpmätningar finns samlat i vår Statistikportal »

Fiktivt exempel – så många skräp passerar du på väg till jobbet

Skräpet i den nationella skräpmätningen har räknats ut som antal skräpföremål per 10 kvadratmeter. Resultaten visar att det i genomsnitt fanns 4,86 skräpföremål per 10 kvadratmeter i stadskärnor och parker. Men vad innebär det egentligen?

Tänk dig att du har 1 kilometer till jobbet och att du går den sträckan längs med en trottoar eller gångbana som är cirka 2 meter bred. Längs den sträckan skulle du baserat på resultaten från den nationella mätningen passera nästan 1000 (973) skräpföremål, alltså ungefär ett skräpföremål per meter.

Vilket typ av skräp skulle du se då?

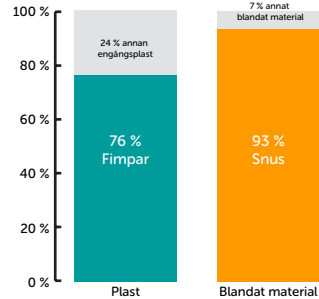
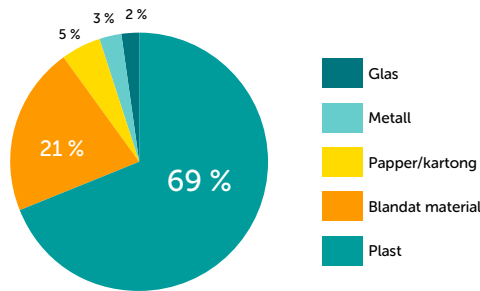
Jo, du skulle passera 466 fimpar, 170 snusprillor, 84 godispapper eller andra mjuka omslag av plast, 14 lösa korkar eller kapsyler, 8 sugrör, 7 engångsmatlådor och lock till dessa, 2 engångsmuggar och lock till dessa, 2 plastpåsar, 2 pantburkar och 2 våtservetter. Av de nästan 1000 skräp du passerar skulle över 600 av dem vara engångsplastprodukter.

Engångsprodukter

Tittar vi bara på skräpet som är engångsprodukter är plasten dominerande även här. 69 % av alla engångsprodukter som blir skräp innehåller plast. Fimparna utgör hela 76 % av den stapeln.

Materialfördelning engångsprodukter

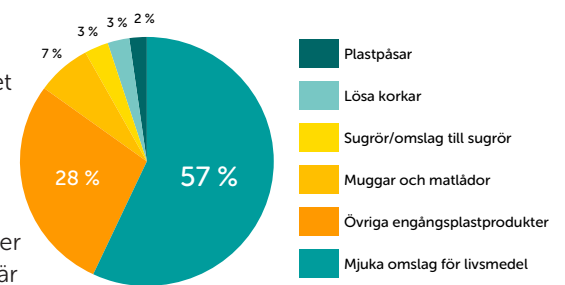

Källa: Nationell mätning 2023, Håll Sverige Rent och Statisticon på uppdrag av Naturvårdsverket

Den näst högsta stapeln, engångsprodukter av blandat material, domineras av portionssnuset som utgör 93 % av kategorin. I förhållande till allt skräp utgör snuset 17,4 %. Snuset är ofta det näst vanligaste skräpet efter fimpar i våra skräpmätningar i olika miljöer, men det finns undantag. Svenska Turistföreningen har mätt skräpet längs med några vandringsleder i Jämtlandsfjällen under flera år och där brukar snuset vara allra vanligast. Läs mer om skräpet i naturen på sida 34.

Men vad döljs mer för typ av skräp i stapeln för engångsplastprodukter? För att se tydligare exkluderar vi fimpen i diagrammet här intill. Här visas de kategorier som då blir störst.

Fördelning engångsplast exklusive fimpar

Källa: Nationell mätning 2023, Håll Sverige Rent och Statisticon på uppdrag av Naturvårdsverket

Kort om mjuka plastförpackningar

”Mjuka omslag för livsmedel”, alltså mjuka plastförpackningar, är det absolut vanligaste engångsplastskräpet när fimparna exkluderas. Då står de för 57 % av engångsplastprodukterna. En stor del av dessa är förpackningar från godis, snacks, glass och tuggummi men det kan även vara plastbestruket hamburgerpapper, wrappapper, smörgåspapper, korvpapper och ”gröt-/smoothiepåsar” med mera. Det här känner vi igen från många av våra andra mätningar. Förpackningar för godis, snacks och glass är ofta en av de större kategorierna.

Tänk att du går 1 kilometer till jobbet längs en trottoar eller gångbana som är 2 meter bred ...

... Då skulle du gå förbi nästan 1000 skräp innan du är framme. Det mesta är engångsplast.

Kort om övriga engångsplastprodukter

”Övriga engångsplastprodukter” står för 28 % av engångsplasten. Det kan till exempel vara plastbestick, cellofan från cigarettpaket, ballonger, påsklämmor, konfetti, snusdosor, våtservetter, plastflaskor, buntband, medicinkartor, plasthandskar och munskydd.

On the go-skräpet

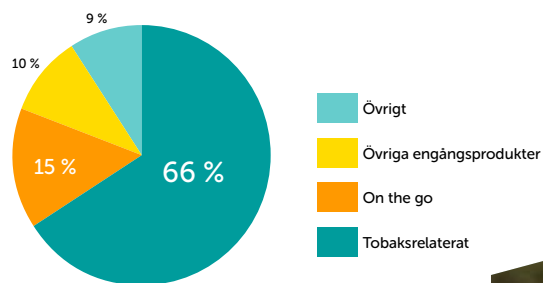
	Andel
Mjuka omslag för livsmedel	57 %
Glasförpackningar och trasigt glas	13 %
Lösa korkar och kapsyler	10 %
Sugrör/omslag till sugrör	5 %
Hård/stel behållare för livsmedel	5 %
Bestick/pinnar/omrörare/ glasspinnar, klubbpinnar av trä/bambu eller liknande	5 %
Engångsmugg	2 %
Pantburk	2 %
Påsklämmor	1 %
Plastflaskor eller andra dryckesbehållare	1 %

Fördelning allt skräp

Om vi utan att ta hänsyn till vilket material skräpet består av och i stället tittar närmare på skräpet som kommer från mat- och dryck, och som intas ”on the go”, så ser vi att den typen av skräp utgör 15 % av allt skräp. Kategorin ”Tobaksprodukter” innehåller fimpar, snus, cigarettpaket och snusdosor och utgör hela 66 % av skräpet. Övriga engångsprodukter, alltså de engångsprodukter som inte ingår i on the go eller tobaksrelaterade produkter, står för 10 % av skräpet. Det kan till exempel vara plastpåsar, papperspåsar, hundbajspåsar, konfetti, medicinkartor, tidningar, reklamblad och liknande.

Det övriga skräpet, som utgör 9 % av allt skräp, är sådant skräp som vare sig är engångsprodukter, tobaksrelaterat eller on the go-skräp, exempelvis kvitton, matrester, bil-/cykeldelar, elektronik, skruvar, hårsnoddar och liknande.

Fördelning allt skräp

Källa: Nationell mätning 2023, Håll Sverige Rent och Statisticon på uppdrag av Naturvårdsverket

Kommunmätningar

Vad kan man göra åt all den här nedskräpningen? Håll Sverige Rent stöttar kommuner i det förebyggande arbetet mot nedskräpning, till exempel genom att ta fram verktyg och informera om hur mål och åtgärder i avfallsplanen kan formuleras och följas upp. Ett av verktygen är de skräpmätningar som kommunerna kan göra för att få veta mer om skräpet i just sin kommun. En kartläggning av nedskräpningen ger kunskap om skräpet och det kan därmed bli lättare att hitta rätt åtgärder och även följa upp dessa för att se om de fungerat.

Kommuner har mätt skräpet tillsammans med Håll Sverige Rent i femton år med metoder som tagits fram tillsammans med Statistikmyndigheten (SCB). Mätningarna görs främst i centrumkärnan i tätorter eller i parker. Antalet kommuner som mäter skräpet med Håll Sverige Rent har ökat varje år sedan starten 2009 och nu är det runt 80 kommuner som regelbundet mäter skräpet med oss.

Håll Sverige Rents skräpmätningar med kommuner mäter hur det ser ut i en stadskärna, en park eller annat område ”i en ögonblicksbild”, alltså hur mycket

skräp du kan förvänta dig att se om du besöker tätorten vid en slumpmässig vald tidpunkt under mätperioden. Kommunernas ordinarie städning pågår under hela mätningen, så resultaten visar hur mycket skräp som ligger på marken ”inklusive” städning.

Exempel från Malmö där skräpet minskade

En kommun som mäter skräp med Håll Sverige Rent är Malmö. Där har skräpet minskat mellan 2022 och 2023. Under 2023 genomfördes en renhållningskampanj, ”Buttcoins”, som syftade till att få rökare att slänga sina fimpar i askkoppen och inte på marken. Genom att slänga sin fimp i någon av de 400 askkopparna, ”ashtrading points”, placerade runt om i staden kunde man tjäna Buttcoins. Varje fimp var värd 800 Buttcoins, vilket speglar boten om 800 kronor man kan få genom att slänga fimp på marken. Under kampanjen lottades priser ut till deltagarna, bland annat porscheåkning och biljetter till en musikfestival.

Staden har även renoverat papperskorgar och försett dem med digitala lås, då de haft problem med att obehöriga öppnar papperskorgarna och skräpet sprids. De har även köpt in fler solcellskomprimerande papperskorgar som är helt slutna samt tagit bort gamla, slitna och oanvända papperskorgar.

Badplatser

Sedan några år tillbaka erbjuder Håll Sverige Rent kommuner att göra skräpmätningar på badplatser. Mätningen görs på en yta längs med strandkanten, 100 meter längs med vattenlinjen och 20 meter upp på stranden. Totalt mäts alltså cirka 2000 kvadratmeter. Mätningen görs olika ofta beroende på hur ofta det städas. 2023 genomfördes 10 badplatsmätningar.

I det här kapitlet ska vi titta närmare på sammanställningen av resultaten för dem.

Hur mycket skräp fanns det på badplatserna?

I genomsnitt fanns det 177 skräpföremål per vecka och per strandyta som mättes. För att förstå vad det innebär kan vi tänka oss att vi lägger ut vår picknickfilt för en härlig dag på stranden. Då skulle det vara 75 % sannolikhet att det är skräp under filten eller i nära omgivning.*

* I exemplet räknar vi med en filt som är 2x2 meter stor och "nära omgivning" som 1 meter runt omkring filten.

Det är bara 25 % chans till en skräpfri picknick på stranden

Vanligaste skräpet på badplatserna

Om vi rensar bort "övrigt-kategorierna" från resultaten för att få mer information om vilka typer av skräpföremål som är vanligast så ser vi att fimparna ligger i topp även på badplatser. I stadsmiljö brukar snuset ligga tvåa, men på badplatser är det vanligare med förpackningar från godis, snacks och glass än med snus.

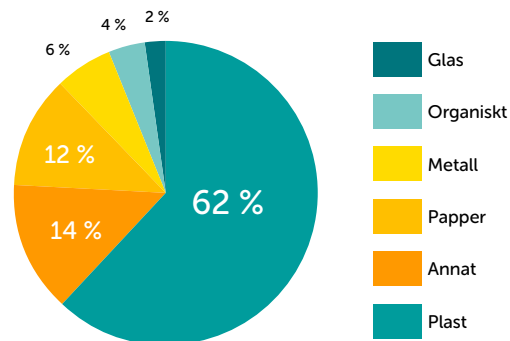
Topplista över vanligaste skräpet på badplatser

	Andel
Cigarettfimp	28 %
Godis-/snacks-/ glassförp.	11 %
Snusprilla	8 %

Källa: Mätningar på badplatser 2023, Håll Sverige Rent

I diagrammet här intill tittar vi i stället på vilket material skräpet består av. Då ser vi att det mesta av skräpet innehåller plast, totalt 62 %. Det vanligaste plasticskräpet är fimpas som utgör nästan hälften, 46 %, av plasten. I den näst största kategorin, "Annat", döljer sig portionssnuset. Det utgör över hälften av den tårtbiten, 53 %.

Fördelning materialkategorier

Källa: Mätningar på badplatser 2023, Håll Sverige Rent

Plast

82 % av plasten består av engångsplastprodukter. Om vi exkluderar fimparna för att titta närmare på vilka andra typer av engångsplastprodukter som följer sig där ser vi att förpackningar från godis, snacks och glass toppar listan. De utgör nästan hälften av engångsplastprodukterna när fimparna har exkluderats. Sedan kommer "Övriga engångsplastprodukter", vilket exempelvis kan vara flaskor eller andra dryckesförpackningar, påsklammor och snusdosor.

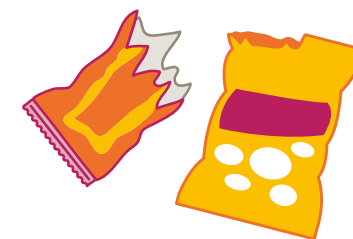
På delad tredjeplats kommer engångsmuggar, matförpackningar och lösa korkar och lock.

Just plastkorkar kommer förhoppningsvis att bli ett ovanligt skräp framöver då de från och med i juli i år måste sitta fast på sin flaska.

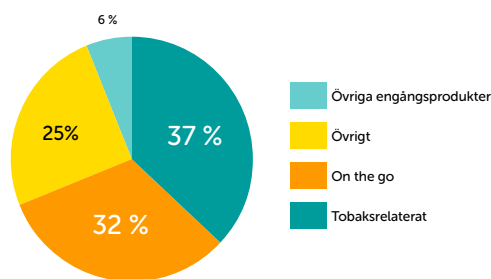
Fördelning engångsplast exklusive fimpas

	Andel
Godis-/snacks-/glassförpackning	49 %
Övriga engångsplastprodukter	12 %
Matförpackning	7 %
Engångsmugg	7 %
Lösa korkar och lock	7 %
Vätservett	6 %
Plastpåse	5 %
Sugrör eller omslag till sugrör	5 %
Dryckesflaska/dryckesförpackning	2 %

Källa: Mätningar på badplatser 2023, Håll Sverige Rent

Fördelning allt skräp

Om vi i stället delar upp allt skräp i de fyra kategorierna "Tobaksrelaterat", "On the go" (skräp som är relaterat till mat och dryck), "Övriga engångsprodukter" och "Övrigt", så ser vi att det tobaksrelaterade skräpet, alltså fimpar, snus, cigarettpaket och snusdosor, utgör den största andelen på 37 %. Tätt efter kommer skräp från on the go med 32 %.

25 % är "övrigt skräp", vilket till exempel kan vara oidentifierbara småbitar av skräp, matrester, glömda badleksaker och handdukar, frigolit och kvitton.

6 % av skräpet utgörs av övriga engångsprodukter, alltså de engångsprodukter som inte hör hemma i tårtbitarna för tobaksrelaterat skräp eller skräp från on the go. Övriga engångsprodukter kan till exempel vara plastpåsar, plåster, tops, tidningar och blöjor.

Skräp relaterat till mat och dryck

Tittar vi närmare på skräpet som är relaterat till mat och dryck (on the go-kategorin i diagrammet till vänster) ser vi att förpackningar från godis, snacks och glass återigen toppar listan.

Fördelning allt skräp relaterat till mat och dryck

Förpackningstyp	Andel
Godis-/snacks-/glassförpackningar	35 %
Servetter	11 %
Korkar, kapsyler, lock och burkringar	11 %
Matförpackningar (inklusive folie och övriga metallförpackningar)	11 %
Sugrör eller omslag till sugrör	7 %
Pantburkar/dryckesflaskor/dryckesförpackningar	6 %
Engångsmuggar	5 %
Bestick/ätpinnar/omrörare	5 %
Glasspinnar	4 %
Glas, trasigt	3 %
Påsklämma	2 %

Dagvatten

Håll Sverige Rent har tillsammans med Stockholm Vatten och avfall (SVOA) genomfört ett pilotprojekt för att ta reda på vilken typ av skräp som når dagvattenutloppen.

Skräp som hamnar på gator och torg tenderar att följa med dagvattenledningarna och kan då till slut hamna i våra badvatten.

Kunskapen om vilket skräp och hur mycket skräp som hamnar i dagvattnet är låg och metoden för att fånga upp skräpet obeprovad. Under 2023 tog SVOA fram en "nätstrumpa" med en maskstorlek på cirka 10 millimeter som sattes på tre utloppsror från dagvattenledningarna vid Hornsbergs strand och Tensta i Stockholm.

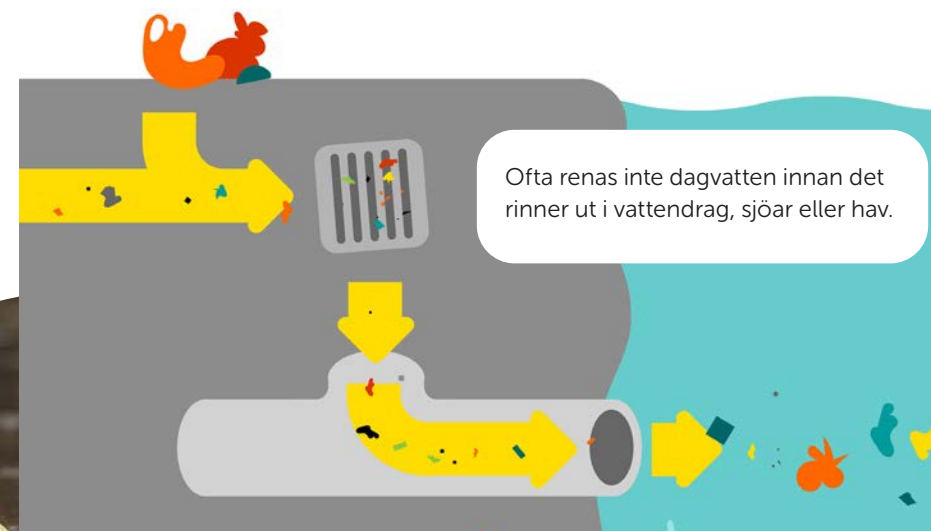
Nätstrumpan satt på plats från april till november och kontrollerades kontinuerligt under testperioden. Sedan samlades nätstrumporna in, skräpet kategoriserades och räknades med hjälp av Håll Sverige Rents skräpprotokoll.

Resultatet från mätningen visade att 96 % av skräpet innehöll plast, varav fimpar och plastförpackningar från godis, snacks eller glass utgjorde de mest vanliga fynden.

Skräpkategori	Antal
Plast, övrigt	319
Godis- /snacks- /glassförpackning	83
Leksaker och flythjälpmiddel	19
Frigolit/cellplast	15
Matförpackning	12
Plastpåse	11
Cellofan från cigarettpaket	8
Övriga plastförpackningar	7
Lösa korkar och lock	5
Sugrör eller omslag till sugrör	4
Snusdosa	3
Engångsmugg	2
Dryckesflaska/dryckesförpackning	1

Källa: Mätningar i dagvatten 2023, Håll Sverige Rent och Stockholm Vatten och avfall

Med ökad mängd nederbörd eller kraftiga regnskurar ökar risken att mer av skräpet hamnar i våra dagvattensystem, något som missgynnar svenska vattenmiljöer.

Skräp i havet

I våra hav flyter det runt mer än 150 miljoner ton plast.¹ Och det bara fylls på. Varje år ökar mängden plast med mellan 5 och 13 miljoner ton.² Globalt uppskattas 80 % av skräpet i havet komma från land. Det mesta skräpet är av plast som bara använts en kort stund innan det slängts bort. Om vi inte gör något nu varnar en del forskare för att det kommer finnas mer plast än fisk i våra hav senast år 2050.³

Plast är extra problematiskt för sjöfåglar och vattenlevande djur eftersom de kan tro att plasten är mat. När deras magar fylls av plast i stället för riktig mat kan de svälta ihjäl. Skräp är därmed ett hot mot den biologiska mångfalden. Forskning visar att över 800 arter som lever i eller nära vatten påverkas negativt av skräpet i havet.⁴ Dels för att djuren misstar skräpet för mat eller trasslar in sig, dels genom att plast ofta innehåller farliga kemikalier. Plastskräp som slängs i natur eller hav bryts inte ner inom en överskådlig tid.

¹ Ocean Conservancy and McKinsey Center for Business and Environment (2015).

² Jambeck, et al. 2015

³ World Economic Forum, Ellen MacArthur Foundation and McKinsey & Company, The New Plastics Economy – Rethinking the future of plastics (2016).

⁴ Marine Debris: Understanding, Preventing and Mitigating the Significant Adverse Impacts on Marine and Coastal Biodiversity.

I stället delas det till mindre och mindre bitar och blir till så kallad mikroplast. Mikroplast har hittats i många vattenlevande djur och kan transporteras uppåt i näringskedjan från en art till en annan.

Stränder

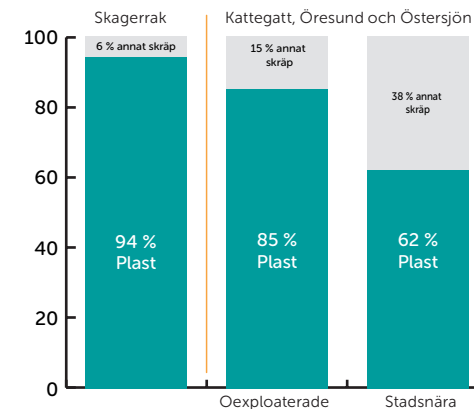
Övervakning av skräp på stränder görs längs hela svenska kusten. Håll Sverige Rent ansvarar för detta på uppdrag av Havs- och vattenmyndigheten. Resultaten delas in i två regioner – Skagerrak (Bohuskusten) och Kattegatt, Öresund och Östersjön.

Indelningen beror delvis på att det används två olika mätmetoder, men också på att de två regionerna skiljer sig så mycket från varandra när det gäller mängd och typ av skräpföremål.

Stränderna längs Bohuskusten är ett av Europas mest nedskräpade områden. En grov uppskattning är att det sköljs upp skräp motsvarande fem badkar i timmen. Det beror på att mängder av skräp kommer in med en havsström som för vatten norrut längs Danmarks västkust mot den svenska västkusten.

Kattegatt, Öresund och Östersjön delas in i stadsnära och oexploaterade stränder. Skräpet på de stadsnära stränderna, som har många besökare sommartid, bedöms i första hand komma från besökarna. På de oexploaterade stränderna bedöms den största andelen skräp komma från havet.

Årstiderna påverkar mängden skräp längs Skagerrak på Sveriges västra kust. Med vinterns stormar kommer det in mycket större mängder skräp än på sommaren. När hösten kommer gör det hårda vädret att mycket skräp återigen hamnar på stränderna. Skräpet på stränderna som mäts på Bohuskusten bedöms komma från havet.

Håll Sverige Rents mätningar från 2023 visar att det vanligaste skräpet är av plastmaterial (inklusive cellplast) på samtliga undersökta stränder runtom i Sverige, både i Skagerrakområdet (94 %) samt oexploaterade (85 %) och stadsnära (62 %) stränder längs Kattegatt, Öresund och Östersjön.

Källa: Nationell skräpmätning på stränder 2023, Håll Sverige Rent med stöd från svensk miljöövervakning på uppdrag från Havs- och vattenmyndigheten.

Plast är det vanligaste skräpet på alla undersökta stränder i Sverige

Topp 5 skräpföremål i kategorin plast

Andel av plastkategorin

Stränder i Skagerrak

Bitar av plast (2,5–50 cm)	35 %
Snören och linor som är mindre än 1 cm i diameter	23 %
Kapsyler och korkar	8 %
Förpackningar godis, glass etc.	4 %
"Dolly ropes"*	4 %

*Dolly ropes är namnet på blå eller orange rep som används för att skydda bottenstrålar mot slitage.

Oexploaterade stränder längs Kattegatt, Öresund och Östersjön

Plastfragment (2,5–50 cm)	51 %
Plastfragment större än 50 cm	12 %
Snören och linor som är mindre än 1 cm i diameter	7 %
Övriga skräpföremål i plast	6 %
Sugrör	4 %

Stadsnära stränder längs Kattegatt, Öresund och Östersjön

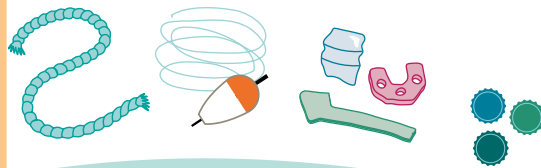
Cigaretter, fimpar och filter	21 %
Plastfragment (2,5–50 cm)	21 %
Godis, glasspapper eller liknande	11 %
Övriga skräpföremål i plast	9 %
Fiskerelaterade föremål	7 %

Källa: Nationell skräpmätning på stränder 2023, Håll Sverige Rent med stöd från svensk miljöövervakning på uppdrag från Havs- och vattenmyndigheten.

Klimatet och skräp i havet

- Plast bidrar till utsläpp av växthusgaser under hela sin livscykel, även som skräp i havet.⁵
- Klimatförändringarna påverkar transporten av marint skräp i havet och ökar spridningen av skräp till nya områden.⁶
- Ökad havstemperatur kan öka nedbrytningen från plastskräp till mikroplast.⁷
- Både klimatförändringar och marint skräp bidrar till spridning av främmande arter.⁸

Vanliga skräp från havet är snören, linor, nät, korkar, kapsyler, plastförpackningar och andra plastföremål

Havs- och sjöbotten

Håll Sverige Rent har tillsammans med Svenska sportdykarförbundet en nationell dyktävling som kallas Skräpdykskampen. Den handlar om att rensa botten från skräp och få bättre kunskap om vilken typ av skräp som finns i hamnar och på grunda bottnar. Dykningarna ger en bild av vilken sorts skräp som slängs i vattnet från land eller från båtar, men resultaten är inte representativa för havs- och sjöbotten som helhet.

Under 2023 utfördes 52 skräpdykningar som resulterade i att 4 ton skräp togs upp från havs- och sjöbotten. En yta på 50 060 kvadratmeter rensades på marint skräp. Det två vanligaste skräpmaterialen var plast (58 %) och metall (21 %). Men även udda fynd som kassaskåp, parksoffor och en skyltdocka hittades.

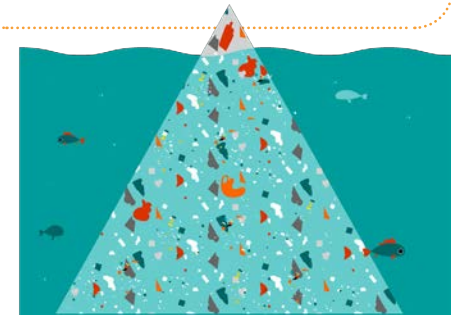
I tabellen intill finns de vanligaste skräpföremålen som plockades upp från havsbotten under 2023, när övrigt-kategorierna exkluderats.

Skräpföremål	Antal / Andel
Läsk- / ölburk och liknande (metall)	182 / 7 %
Glas & keramik	180 / 7 %
Dryckesflaska/dryckesförpackning (plast)	78 / 3 %
Godis/snacks/glassförpackning (plast)	74 / 3 %
Glasflaskor	54 / 2 %

Källa: Skräpdyksappen 2023, Håll Sverige Rent

Det osynliga skräpet

Forskarna har uppskattat att 94 % av plasten i havet ligger på havsbotten. Det motsvarar i snitt 70 kilo plast per kvadratkilometer havsbotten.⁹ Resten flyter omkring på havsytan och vattenmassan eller spolats upp på stränder. Det skräpet vi ser är endast toppen av ett isberg.

Vanliga skräp från strandbesökare är fimpar, portionssnus och godis- och glassförpackningar

⁵och⁶Ford et al. 2022

⁷och⁸Lincoln, S., et al. 2022

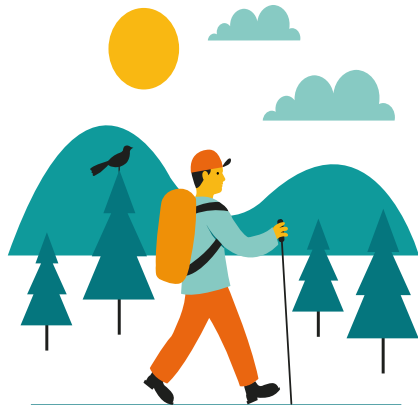
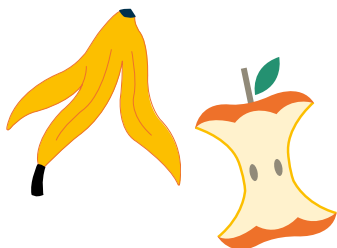
⁹Sherrington, C. 2016

Skräp i naturen

Att vara ute i naturen är populärt bland många och 40 % av svenskarna över 16 år har varit ute i skog och mark minst en gång i veckan det senaste året, enligt Statistikmyndigheten (SCB).

Håll Sverige Rent har mätt nedskräpningen i naturområden tillsammans med olika aktörer runt om i landet sedan 2018. Människors nedskräpningsbeteende följer tyvärr ofta med även i skyddade naturområden såsom naturreservat och nationalparker. Spår av beteendet märks tydligt längs med vandringsleder och på rastplatser. Vanliga skräp i de naturområden som undersökts är fimpas, snus, toalettpapper samt förpackningar från godis, snacks och glass. Även påsklämmor, sugrör och våtservetter är skräptyper som hittas i naturområdena.

Källa: Mätningar i natur 2018–2023,
Håll Sverige Rent

Matrester i naturen – potentiell smittspridare av afrikansk svinpest
Något som fick stor uppmärksamhet under 2023 var utbrottet av den allvarliga virussjukdomen afrikansk svinpest. Viruset kan finnas i mat, bland annat i rökt kött, men smittar inte människor eller andra djur, utan bara grisar och vildsvin.

För att förhindra spridning av sjukdomen är det därför extra viktigt att aldrig lämna kvar matrester i naturen eller på rastplatser efter en picknick. Matrester ska alltid slängas i soporna, helst en sluten behållare, för att skydda både natur och djur.

Källa: Jordbruksverket, afrikansk svinpest

Fjällen

Svenska Turistföreningen (STF) har i samarbete med Håll Sverige Rent årligen mätt skräp på vandringsleder vid Storulvån sedan 2018 och Kebnekaise, Grövelsjön, Helags och Sylarna sedan 2020. Resultaten från de här mätningarna brukar skilja sig från hur det ser ut i andra miljöer såsom stadsmiljöer och badplatser där fimpas är det vanligaste skräpet.

I mätningarna i fjällen är det i stället snus som är det vanligaste skräpet. 2023 utgjorde snuset 38 % av det skräp som hittades.

Genom att mäta nedskräpningen både innan och efter insatta åtgärder har vi kunnat se att nedskräpningen i de aktuella mätområdena minskat med över 70 % de senaste tre åren.

Snus är det vanligaste skräpet i fjällen

Påsholkar, alltså träholkar där vandrare kan ta en skräppåse innan turen, tydligare skyltning samt att STF:s personal uppmanat alla att inte lämna något efter sig har bland annat resulterat i att genomsnittet för antal skräpföremål längs en sträcka på cirka 1 kilometer har minskat från 46 skräp till 12.

Även om mängderna skräp minskat så behöver besökare i fjällen fortsatt påminnas om att det inte är okej att lämna kvar snus, tuggummin, toalettpapper, plastförpackningar eller matrester, eftersom ingen städar i naturen.

Topplistan för skräp i fjällen	Andel
Snus	38 %
Plast (godis, snacks och glassförp. men också plast övrigt)	27 %
Papper/kartong	4 %
Servetter	4 %
Toalettpapper	4 %
Folie	3 %
Hund/kattbajs	3 %
Matrester/Frukt	3 %
Tuggummi	3 %
Påsklamma	2 %
Fimpas	1 %

Källa: Mätningar i fjällen 2020–2023,
Håll Sverige Rent och Svenska Turistföreningen

Fågelholkar

Under 2023 genomförde Håll Sverige Rent och BirdLife Sverige en studie med hjälp av medborgarforskning för att se hur skräpigt det är i fågelholkar. Då många fågelentusiaster runt om i landet brukar städa sina holkar inför eller efter häckningssäsongen bad vi dem att samtidigt undersöka bomaterialet för att se om det också innehöll någon form av skräp.

Gensvaret var stort och det kom in 311 rapporter från 96 olika kommuner runt om i landet. Resultatet visar att det fanns skräp i 14 % av holkarna och det var framför allt plast som hittades. 2 % av holkarna innehöll metallskräp och 5 % av holkarna innehöll pappskräp.

Källa: Medborgarforskning om skräp i fågelholkar 2023, Håll Sverige Rent och BirdLife Sverige

I en studie från 2023 analyserades 35 000 fågelbon. Då visade det sig att 176 olika fågelarter har använt sig av skräp när de byggt bo.¹⁰

¹⁰Jagiello et al. 2023

Vintertid

2023 genomförde Håll Sverige Rent en vintermätning för första gången. I en pilotstudie under sportlovsveckan mättes skräp i naturområdet Lida Friluftsgård i Botkyrka kommun. Resultatet visar att det skräpas ner flitigt även på vintern.

Lida Friluftsgård i Botkyrka har över 300 000 besökare per år och är välbesökt både sommar- och vintertid. Håll Sverige Rent har genomfört skräpmätningar i området i två omgångar under 2023. Under pilotstudien vintertid mättes skräpet vid 3 tillfällen under perioden 27 februari till 7 mars, och senare 3 mättillfällen under perioden 29 maj till 20 september.

Skräp från mat och dryck är vanligast

I vintermätningen plockades totalt 380 skräpföremål under en veckas tid. Bland annat plockades 75 påsklammor, 53 sugrör/omslag till sugrör samt 29 cigarettfimpar. Det plockades också 96 plastskräp inom kategorin övrigt. Skräpet hittades främst i anslutning till grill- och rastplatser. Skräp som är mat- eller dryckesrelaterat är det skräp som förekommer mest under vintern.

Påsklämman – ett vanligt skräp

Påsklämman är det vanligaste identifierade skräpet vintertid och står för 20 % av allt skräp. Motsvarande siffra i sommarmätningen är 7 %. Att andelen påsklammor är högre på vintern kan bero på att de är vita och svåra att se mot snön.

Topp 5

De fem vanligaste skräpföremålen oberoende av material, exklusive övrigt-kategorier.

Vinter

Kategorier	Andel
Påsklämman	20 %
Sugrör eller omslag till sugrör	14 %
Cigarettfimp	8 %
Godis-/snacks-/glassförpackning	4 %
Snusprilla	3 %

Sommar

Kategorier	Andel
Cigarettfimp	20 %
Nötter, frön, och skal från dessa	13 %
Påsklämman	7 %
Sugrör eller omslag till sugrör	7 %
Snusprilla	6 %

Källa: Mätning i naturområden vintertid 2023, Håll Sverige Rent och Lida Friluftsgård

5. ANSVAR FÖR NEDSKRÄPNINGEN

Avfallsinnehavarens ansvar

Lagstiftning gällande nedskräpning ingår i Miljöbalken. Syftet med Miljöbalken är att främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer kan leva i en hälsosam och god miljö. Miljöbalken berör alla typer av åtgärder, oavsett om de ingår i den enskildes dagliga liv eller i någon form av näringsverksamhet.

Källa: Riksdagen, Miljöbalken

Straffbestämmelser

Det är olagligt att skräpa ner i Sverige, enligt Miljöbalken lag (2016:782). Den som skräpar ner kan få böter eller till och med fängelse om nedskräpningen är mer omfattande. Mindre nedskräpning, till exempel om du slänger snabbmatsförpackningar, glas- och plastflaskor eller andra engångsartiklar på marken, kan leda till en skräpbot på 800 kronor. Sedan 2022 är också mindre skräp, så som cigarettfimpar och tuggummin, inkluderat i boten.

Så bra koll har svenskarna på lagen om nedskräpning

I en Novusundersökning som Håll Sverige Rent gjort under 2023 svarar 89 % av svenskarna att de vet eller tror att nedskräpning på allmän plats är olagligt. 92 % vet eller tror att nedskräpning kan leda till böter. När det gäller nedskräpning av fimpar svarar 82 % av svenskarna att de vet eller tror att det är förbjudet att slänga cigarettfimpar på allmän plats. Det är en stor ökning jämfört med för några år sen. 2018 var motsvarande siffra 58 %.

Källa: Undersökning om svenskarnas attityder och beteenden kring skräp 2023, Håll Sverige Rent och Novus

De flesta svenskar vet att det är olagligt att skräpa ner

Skräpboten

Under 2023 bötfälldes 339 personer för nedskräpning. Det är en ökning med 17 % mot året innan, en tredubbling jämfört med fem år sen och det högsta antalet utdelade böter sedan skräpboten infördes år 2011.

Kommunerna där det utfärdats flest böter under 2023 är Malmö (43) följt av Stockholm (34) och Göteborg (20). Därefter har flest böter delats ut i Uppsala (16), Jönköping (12), Lund (14), Helsingborg (11) och Trollhättan (11).

Antal utdelade böter för nedskräpning 2019–2023

Polisregion	2019	2020	2021	2022	2023
Bergslagen	6	3	6	14	20
Mitt	25	9	6	39	46
Nord	3	12	6	18	22
Stockholm	10	15	4	61	57
Syd	23	20	22	73	96
Väst	21	15	16	45	60
Öst	15	13	10	39	38
Totalsumma	103	87	70	289	339

Källa: Polismyndigheten, ordningsbot för nedskräpning 2023

Kommunens ansvar

Alla kommuner ska ha en avfallsplan som förutom åtgärder för att förebygga avfall också ska innehålla mål och åtgärder för att förebygga och begränsa nedskräpning. Den ska omfatta en redogörelse för de styrmedel kommunen planerar använda och en beskrivning av hur mål och åtgärder ska följas upp.

Källa: Naturvårdsverket, lagar och regler

Kommunen ansvarar för att städa upp nedskräpningen i stora delar av landets tätorter där kommunen har renhållningsansvar enligt lagen (1998:814) med särskilda bestämmelser om gaturenthållning och skyltning. Längs allmänna vägar och vid rastplatser är det Trafikverket som håller rent. Ansvar för omfattande nedskräpning i naturen skiljer sig åt beroende på situation och plats. Övergivna bilar tar till exempel kommunen, Trafikverket och Polismyndigheten hand om.

Källa: Naturvårdsverket, om nedskräpning

Det är viktigt för kommunerna att utveckla en genomtänkt strategi mot nedskräpning med målgruppspecifika åtgärder (om möjligt). Håll Sverige Rent har stor erfarenhet av processtöd och kan därför vara till hjälp i val av åtgärd och konkreta insatser som baseras på den lokala problembilden och lokala förutsättningar. Mätningar av åtgärdernas effekter är en viktig del av strategiutvecklingen och visar ofta på betydelsen av att kombinera flera olika åtgärder. Stöd för strategiutveckling erbjuds i Håll Sverige Rents kommunnätverk där 149 av Sveriges kommuner är med.

Åtgärdsguiden är ett initiativ från Håll Sverige Rent som riktar sig till aktörer som vill minska och förebygga nedskräpning i havet, naturen och staden. Åtgärdsguiden är fri för alla att ta del av.

I Håll Sverige Rents Åtgärdsguide finns flera beprövade åtgärder för att minska skräpet »

Trafikverkets ansvar

När det gäller nedskräpning längs allmänna vägar är det Trafikverket som ansvarar för renhållning. Det gäller även rastplatserna längs vägarna.

Producenternas ansvar

Producentansvaret har funnits sedan 1990-talet och syftet med ansvaret är att den som bidrar till ett miljöproblem också ska bidra till lösningarna. I och med EU:s engångsplastdirektiv har producentansvaret utökats, bland annat genom Förordningen om producentansvar för förpackningar, som ger ett utökat ansvar för utformningen av förpackningar samt insamlingen och behandlingen av förpackningar. En av de större förändringarna i förordningen är att kommunerna tar över insamlingen av förpackningar från hushåll.

I en annan förordning – Förordningen om nedskräpningsavgifter – ska producenter av vissa engångsplastprodukter betala en nedskräpningsavgift som ska fördelas till kommunerna som ersättning för att de städar upp avfallet från dessa engångsprodukter. Läs mer om nedskräpningsavgifterna i avsnitt 2 om kostnader.

Syftet med nedskräpningsavgifterna är att minska nedskräpningens negativa påverkan på miljön genom att det ekonomiska ansvaret för att städa upp dessa produkter samt att sprida information om nedskräpning läggs på producenten.

Dessa produkter ska producenter bekosta städningen av

- Engångsplastlock till en mugg
- Flexibelt omslag (så som förpackningar för godis, glass eller snacks samt plastbestruket papper runt exempelvis hamburgare eller wrap)
- Matlåda som är en engångsplastprodukt
- Mugg som är en engångsplastprodukt
- Annan dryckesbehållare än plastflaskor för dryck som rymmer mindre än 0,6 liter
- Tobaksvara med filter
- Filter

Från 2025 kommer även ballonger och våtserverter läggas till.

Källa: Naturvårdsverket; Producentansvar – från resurser i avfall till cirkulär ekonomi, Producentansvar för förpackningar och Nedskräpningsavgifter för vissa producenter.

6. INTERNATIONELL UTBLICK

Det globala plastavtalet

Världens länder fattade beslut om att ta fram ett globalt avtal mot plastföreningar vid FN:s miljöförsamling under 2022 och just nu pågår intensiva förhandlingar för att komma framåt.

Källa: Globala målen, guide till globalt plastavtal

Det är nog ingen som har förväntat sig att detta skulle vara en enkel uppgift, men det till trots är ambitionerna om att landa ett helomfattande avtal innan 2025 fortsatt höga och drivs av majoriteten av länderna. Utgångspunkten för avtalet har varit att plastens hela livscykel bör ses över och omfattas. Men som i så många av dessa globala förhandlingar, och nu även i denna, motarbetas förslaget av en del länder. Sverige tillhör de länder som prioriterar att det framtida avtalet blir rättsligt bindande och omfattar åtgärder för hela plastens livscykel. Exempelvis vill Sverige att plastprodukter ska designas rätt från början, att de farligaste kemikalierna i plast förbjuds och att mängden plast i haven minskar.

Källa: Regeringen, pressmeddelande november 2023

EU:s engångsplastdirektiv

2019 beslutade EU om ett nytt direktiv som ska minska plasten i havet och vara ett steg mot en mer cirkulär ekonomi. Direktivet kallas "Engångsplastdirektivet" och trädde i kraft inom EU 3 juli 2021. Direktivet fokuserar på de produkter som i störst omfattning hittats på stränder och i hav.

Från och med 1 januari 2022 har direktivet börjat implementeras i Sverige och en mängd åtgärder är redan införda, bland annat förbud av vissa engångsplastprodukter som plasticsugrör, plastbestick och plastmuggar. I linje med principen om att föreningen ska betala så finns även krav som innebär att producenten ska bekosta medvetandehöjande åtgärder, insamling i offentliga system samt uppstädningen för ett antal plastprodukter.

Källa: Naturvårdsverket, engångsplast och andra engångsprodukter

Tidslinje nu och framåt

2024

- Engångsmuggar som innehåller mer än 15 % plast förbjuds.
- Den som säljer mat eller dryck i en engångsmugg eller engångsmatlåda ska kunna erbjuda kunder återanvändbara muggar och lådor, med vissa undantag.
- Producenter av ballonger ska anmäla sig till Naturvårdsverket.
- Del två av nedskräpningsavgifterna införs. Producenter av vissa engångsplastprodukter som matlådor, muggar och tobaksvaror med filter ska börja betala en produktavgift som ska gå till kommunerna som ersättning för uppstädning.
- Producentansvarsorganisationen ska rapportera in uppskattad vikt på fimparna som samlats in föregående år.
- Producenter för ballonger och våtservetter ska rapportera om hur många produkter de släppt ut på marknaden.
- Korkar och lock ska sitta fast på flaskor under hela användningen.
- Producenter av fiskeredskap måste anlita eller själva tillhandahålla en producentansvarsorganisation.
- Det ska finnas ett insamlingssystem för avfall som utgörs av fiskeredskap.

2025

- Nedskräpningsavgift införs även för ballonger och våtservetter.
- Dryckesflaskor av PET ska innehålla minst 25 % återvunnen plast.
- Producenter för engångsflaskor av dryck ska rapportera om hur mycket återvunnen plast som har använts i flaskorna.

2026

- Producentansvarsorganisationer för fiskeredskap ska rapportera om hur mycket fiskeredskap som samlats in.
- Kommunerna ska lämna in uppgifter om mängden fiskeredskap som samlats in och vad det har kostat.

2029

- Flaskor och burkar med mejeriprodukter ska pantas.

2030

- Alla dryckesflaskor av plast ska innehålla minst 30 % återvunnen plast.
- Producenter ska rapportera om hur mycket återvunnen plast som har använts i dryckesflaskor som är engångsprodukter.

Källa: Naturvårdsverket, tidslinje engångsplastdirektivet

EU:s förpackningsdirektiv (PPWR)

Varje europé genererade 190 kilo förpackningsavfall 2021. Och det avfallet beräknas öka med 20 % till 2030 om ingenting görs. Förpackningar och förpackningsavfall regleras genom Europaparlamentets och rådets direktiv från 1994. Direktivet har reviderats flera gånger sedan dess. Nu föreligger ett nytt förslag som innebär att det tidigare direktivet upphävs och ersätts med en ny förordning.

Källa: Europeiska rådet, pressmeddelande 18 december 2023

Det nya förslaget omfattar hela förpackningens livscykel från design och utformning till insamling och hantering av avfallet. Det nya förslaget syftar till att:

1. Förhindra uppkomsten av och minska mängden förpackningsavfall samt främja återanvändning.
2. Se till att alla förpackningar är materialåtervinningsbara.
3. Öka användningen av återvunnen råvara i plastförpackningar.

Källa: Riksdagen, EU-förordning om förpackningar och förpackningsavfall

Förslaget förhandlades under 2023. Nästa steg är att det ska bli formellt beslutat av parlamentet.

Green claims

EU kommissionen presenterade i mars 2023 ett förslag till direktiv om "gröna påståenden", så kallade Green Claims. Syftet är att reglera miljöpåståenden på den inre marknaden och skydda konsumenter mot vilseledande miljöpåståenden samtidigt som det ska skydda seriösa näringsidkare genom att minska floran av miljömärkningar och säkerställa lika konkurrensvillkor.

Källa: Regeringen, direktiv om verifiering och kommunikation om uttryckliga miljöpåståenden

Med förslaget kommer det krävas betydligt mer från företagens sida för att kunna bevisa sanningshalten i sin kommunikation. Konkret kan det för företagen innebära att de bland annat ska:

1. Bevisa miljöpåståendet genom robusta beräkningar gjorda enligt vetenskaplig grund.
2. Inkludera påverkan under hela livscykeln, eller redogöra tydligt vilka delar som ingår.
3. Den miljömässiga fördelen ska inte ske på bekostnad av annan miljöpåverkan.
4. Jämförelser med andra aktörer ska baseras på jämförbara data.
5. Visa att företaget har fokus på att minska utsläpp i den egna verksamheten.
6. Visa att produkten går bortom grundläggande lagkrav och faktiskt erbjuder en miljömässig fördel, man får alltså inte kommunicera ett lagkrav som en särskild framgång.

Om förslaget godkänns kommer det att träda i kraft 2024 med en uppstartsperiod 2024–2027. Efter den perioden kommer varje medlemsstat implementera och tillämpa direktivet.

Källa: 2050, om EU-direktivet Green Claims

Framework Bioplastics

EU har under 2022 beslutat om ett politiskt ramverk runt begreppen biobaserad, biologiskt nedbrytbar och komposterbar plast.

Källa: Avfall Sverige, EU vägleder kring bioplast

Det har sin grund i flertalet strategier som gemensamt strävar efter att uppnå följande mål: att minska, återanvända och återvinna plast, så att förbrukningen av energi och resurser minimeras och materialen hålls kvar i ekonomin så länge som möjligt, samtidigt som man eftersträvar en giftfri miljö. Ramen ska fylla ut politiska luckor, vara en vägledning för EU:s framtida politik och lagstiftning i dessa frågor samt ge riktlinjer för marknaden i syfte att undvika all ohållbar utveckling.

Att använda begrepp som bioplast eller biologiskt nedbrytbar plast i kommunikationen kan skapa stor förvirring för människor som inte är insatta i plastdefinitioner. Produkter som är märkta med biobaserad, bionedbrytbar eller komposterbar plast fungerar på samma sätt som "vanlig" fossilbaserad plast i vår nordiska miljö. Det vill säga den bryts inte ner utan finfördelas till mindre och mindre delar, så kallad mikroplast.

Ett exempel som Håll Sverige Rent ofta ser i naturen är hundbajspåsar. Då de ofta har en märkning som leder konsumenten att tro att produkten bryts ner, så kastas de in under buskar i stället för i soptunnan.

Läs mer om vanliga begrepp inom plast på Naturvårdsverkets hemsida.

Nu blir det hårdare regler för hur man får kommunicera kring olika typer av plast

7. KÄLLOR

- 2050, om EU-direktivet Green Claims.
www.2050.se
- Avfall Sverige, EU vägleder kring bioplast
www.avfallsverige.se
- Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN-rapport 220.
www.can.se
- Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN-rapport 224.
www.can.se
- Europeiska rådet, pressmeddelande december 2023
www.consilium.europa.eu
- Folkhälsomyndigheten, friluftsvanor i befolkningen
www.folkhalsomyndigheten.se
- Folkhälsomyndigheten, vuxnas bruk av tobaks- och nikotinprodukter.
www.folkhalsomyndigheten.se
- Ford, H. V., Jones, N. H., Davies, A. J., Godley, B. J., Jambeck, J. R., Napper, I. E., ... & Koldewey, H. J. (2022). The fundamental links between climate change and marine plastic pollution. *Science of the Total Environment*, 806, 150392
- Globala målen, guide till globalt plastavtal
www.globalamalen.se
- Göteborgs universitet, Smokers' behaviour and the toxicity of cigarette filters to aquatic life: a multidisciplinary study. www.gu.se
- Jagiello Z, Reynolds SJ, Nagy J, Mainwaring MC, Ibáñez-Álamo JD. 2023. Why do some bird species incorporate more anthropogenic materials into their nests than others? *Phil. Trans. R. Soc. B* 378: 20220156.
- Jambeck JR, Geyer R, Wilcox C, Siegler TR, Perryman M, Andrady A, Narayan R, Law KL. Marine pollution. Plastic waste inputs from land into the ocean. *Science*. 2015 Feb 13;347(6223):768-71. doi: 10.1126/science.1260352. PMID: 25678662.
- Jordbruksverket, afrikansk svinpest
www.jordbruksverket.se
- Lincoln, S., et al. (2022). Marine litter and climate change: Inextricably connected threats to the world's oceans. *Science of The Total Environment*, 837, 155709.
- Marine Debris: Understanding, Preventing and Mitigating the Significant Adverse Impacts on Marine and Coastal Biodiversity. Technical Series No.83. Secretariat of the Convention on Biological Diversity, Montreal, 78 pages.
- Medborgarforskning om skräp i fågelholkar 2023, Håll Sverige Rent och BirdLife Sverige
- Mätningar på Badplatser 2023, Håll Sverige Rent
- Mätningar i dagvatten 2023, Håll Sverige Rent och Stockholm Vatten och avfall
- Mätningar längs vägar 2019 och 2021, Trafikverket, Håll Sverige Rent och Statisticon
- Mätningar i natur 2018–2023, Håll Sverige Rent
- Mätningar i naturområden vintertid 2023, Håll Sverige Rent och Lida Friluftsgård
- Mätningar i rinnande vatten 2019–2022, Håll Sverige Rent och Uppsala kommun
- Mätningar i skidorter 2022–2023, Håll Sverige Rent och SkiStar
- Mätningar i större tätorter 2023, Håll Sverige Rent och Statisticon
- Mätningar på vandringsleder 2023, Håll Sverige Rent och Svenska Turistföreningen
- Nationell mätning 2020, Håll Sverige Rent och Statisticon på uppdrag av Naturvårdsverket. Den nationella skräpmätningen 2020 genomfördes i centralortens stadskärna i 75 slumpmässigt utvalda kommuner under perioden 12-18 juni, alltså en vecka.
- Nationell mätning 2023, Håll Sverige Rent och Statisticon på uppdrag av Naturvårdsverket
- Nationell skräpmätning på stränder 2023, Håll Sverige Rent med stöd från svensk miljöövervakning på uppdrag från Havs- och vattenmyndigheten
- Naturvårdsverket, förbrukning av plastbärkassar
www.naturvardsverket.se
- Naturvårdsverket, förordning (2021:996) om engångsprodukter
- Naturvårdsverket, förordning (2021:998) om producentansvar för vissa tobaksvaror och filter
- Naturvårdsverket, förordning (2021:1002) om nedskräpningsavgifter
- Naturvårdsverket, engångsplast och andra engångsprodukter. www.naturvardsverket.se
- Naturvårdsverket, lagar och regler
www.naturvardsverket.se
- Naturvårdsverket, minskad förbrukning av plastbärkassar. www.naturvardsverket.se
- Naturvårdsverket, om nedskräpning
www.naturvardsverket.se
- Naturvårdsverket, Producentansvar – från resurser i avfall till cirkulär ekonomi, Producentansvar för förpackningar och Nedskräpningsavgifter för vissa producenter. www.naturvardsverket.se
- Naturvårdsverket, tidslinje engångsplastdirektivet
www.naturvardsverket.se
- Ocean Conservancy and McKinsey Center for Business and Environment (2015). *Stemming the Tide: Land-based strategies for a plastic-free ocean*, sid 28.
- Pantamera, fakta och statistik 2023
www.pantamera.nu
- Polismyndigheten, ordningsbot för nedskräpning 2023. www.polisen.se
- Regeringen, pressmeddelande november 2023
www.regeringen.se
- Regeringen, direktiv om verifiering och kommunikation om uttryckliga miljöpåståenden
www.regeringen.se
- Riksdagen, EU-förordning om förpackningar och förpackningsavfall. www.riksdagen.se
- Riksdagen, Miljöbalken. www.riksdagen.se
- Sherrington, C. (2016). *Plastics in the marine environment*. Eunomia Research & Consulting Ltd, 13.
- Skräpdyskappen 2023, Håll Sverige Rent
- Undersökning om plastpåsar och plastpåseskatten 2024, Håll Sverige Rent och Novus
- Undersökning om svenskarnas attityder och beteenden kring skräp 2023, Håll Sverige Rent och Novus
- World Economic Forum, Ellen MacArthur Foundation and McKinsey & Company, *The New Plastics Economy – Rethinking the future of plastics* (2016)
- Zero waste Scotland, *Scoping policy options for Scotland focusing on understanding and managing the environmental impact of single use e-cigarettes*. www.zerowastescotland.org.uk

Nedskräpningen är ett av vår tids stora samhällsproblem. Skräpet skadar djur och natur, förstör haven, gör städer otrygga och kostar samhället mycket pengar – helt i onödan. Därför behöver vi stoppa nedskräpningen.

Håll Sverige Rent är en ideell obunden stiftelse. Arbetet finansieras av bidrag och projektmedel från företag och myndigheter samt genom insamling till 90-konto.

Håll Sverige Rent är medlem i GIVA och granskas av Svensk Insamlingskontroll.

www.hallsverigerent.se